

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1085

Vragen van het lid **Merkies** (SP) aan de minister van Financiën over *het rapport: «Het Financiële Overgewicht van Nederland»* (ingezonden 29 november 2012).

Antwoord van minister **Dijsselbloem** (Financiën) (ontvangen 23 januari 2013). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2012–2013, nr. 936.

Vraag 1

Deelt u de conclusie uit het onderzoek¹ dat er een onbalans bestaat tussen de Nederlandse bankensector en de reële economie? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 1

Nederland heeft, zoals bekend, internationaal gezien een vrij omvangrijke bancaire sector. Nederland als handelsland heeft altijd behoefte gehad aan internationaal actieve banken die het exporterende bedrijfsleven internationaal kunnen ondersteunen.

Een grote bancaire sector is echter niet zonder risico's zoals tijdens de crisis is gebleken. In de crisis zien veel overheden, waaronder de Nederlandse, zich gedwongen omwille van de financiële stabiliteit financiële instellingen te steunen. Zo komen bancaire risico's ongewenst voor rekening van de overheid.

Vraag 2

Deelt u de conclusie dat vanaf een bepaalde grootte van de financiële sector, de reële economie wordt belemmerd? Zo ja, bent u van mening dat dat in Nederland het geval is? Wat gaat u hieraan doen?

Antwoord 2

Specifiek onderzoek naar de effecten van een grote financiële sector op de groei van de reële economie is een recente ontwikkeling. Er kan nog niet gesproken worden van een internationale consensus over hoe de grootte van de financiële sector het beste gemeten kan worden en in welke mate hierbij het type activiteiten van de financiële sector van belang is.

In het recente verleden hebben, zoals de auteur van het SOMO rapport terecht opmerkt, onderzoekers van het IMF en de *Bank of International*

¹ SOMO – «Het Financiële Overgewicht van Nederland» http://somo.nl/publications-nl/Publication_3890-nl/at_download/fullfile

Settlements (BIS) onderzoek gepubliceerd dat stelt dat bij een private schuld van boven ca. 100% van het bruto binnenlands product het positief effect van additioneel privaat krediet op groei negatief is.² In dergelijke onderzoeken wordt echter niet naar de netto activa positie van de lenende partijen of naar het type leningen gekeken. In Nederland staat weliswaar relatief veel privaat krediet uit (ca. 214% van het bruto binnenlands product³) maar er is ook sprake van een grote netto activa positie voor huishoudens, onder meer door grote besparingen in pensioenfondsen. Ook bestaat er internationale consensus dat in de jaren na een zware financiële crisis een dergelijke hoge private schuld geleidelijk zal worden afgebouwd door huishoudens en bedrijven (het zogenaamde *deleveraging*). Momenteel verkeren veel ontwikkelde economieën in deze afbouwfase. In Nederland draagt de geleidelijke verlaging van de Loan-to-value ratio bij aan de afbouw van schulden van huishoudens en aanbieders. Ook de maatregel dat over leningen die op of na 1 januari 2013 zijn aangegaan, de rente enkel in aftrek mag worden gebracht als die lening in maximaal 360 maanden en ten minste volgens een annuïtair aflossingsschema volledig wordt afgelost, draagt bij aan deze doelstelling.

Andere indicatoren dan uitstaand privaat krediet geven overigens ook een wat ander beeld voor Nederland. Zo geven de BIS onderzoekers in hetzelfde onderzoek ook aan dat bij een werkgelegenheid in de financiële sector van meer dan 3,5% van de totale werkgelegenheid de groei van een economie wordt beperkt. Hoewel ook voor dit percentage geldt dat er zeker geen internationale consensus over bestaat, kan wel opgemerkt worden dat Nederland met een kleine 3% werkgelegenheid in deze sector echter nog onder dit kritische punt zit. Ook een snelle *groei* van de werkgelegenheid in de financiële sector kan volgens de BIS groei beperken door talenten van andere sectoren weg te trekken. In Nederland daalt juist de werkgelegenheid in de financiële sector al enige jaren.

Vraag 3

Is het u bekend dat uit het onderzoek volgt dat Nederlandse banken tot die met de hoogste leverage behoren? Wat is volgens u de oorzaak daarvan en wat is uw opvatting over dit feit?

Antwoord 3

Nederlandse banken hebben, net als Duitse en Belgische banken, een relatief hoge mate van hefboomwerking («leverage») ten opzichte van andere banken in Europa. Dit wordt grotendeels veroorzaakt doordat de Nederlandse grootbanken relatief weinig zakenbankactiviteiten hebben en veel traditionele bankactiviteiten, met name een groot hypotheekportefeuille. Voor de traditionele bankactiviteiten, zoals hypotheek, hoeft conform de internationale regels van het Bazels Comité relatief weinig kapitaal aan te worden gehouden. Hierdoor kennen Nederlandse banken een relatief grote hefboomwerking.

De financiële hefboom is in aanloop naar de crisis niettemin een belangrijke voorspeller van problemen geweest. Marktpartijen kijken daarom steeds kritischer naar de hefboom. In dit kader heeft het Bazels Comité als deel van de Basel III regels, de wereldwijd geharmoniseerde kapitaal- en liquiditeitseisen, voorgesteld naast de risicogewogen kapitaal- en liquiditeitseisen – een maximale hefboom – te introduceren (deze staat ook wel bekend als de «leverage ratio»). Nederland steunt de introductie van deze ratio, waardoor onafhankelijk van het type activa op een bankbalans de hefboomwerking wordt beperkt.

Vraag 4 en 5

Deelt u de mening van de onderzoekers dat de impliciete overheidssteun die banken genieten € 4 tot 12 miljard aan financieel voordeel oplevert? Zo nee, waarom niet?

Hoe groot is het financieel voordeel dat banken door de impliciete overheidssteun genieten? Welke berekening ligt hieraan ten grondslag?

² Arcand, Berkes & Panizza, «*Too Much Finance?*», IMF working paper, juni 2012, en Cecchetti & Kharroubi, «*Reassessing the impact of finance on growth*», BIS Working Paper, juli 2012.

³ Op basis van data van het CBS.

Antwoord 4 en 5

Het is een bekend gegeven dat banken wereldwijd genieten van een impliciete overheidsgarantie. Nederland is daarop geen uitzondering. Deze impliciete overheidsgarantie betreft een inschatting van de markt dat een overheid een bepaalde bank, als deze in de problemen zou komen, niet gemakkelijk kan laten failleren omdat de gevolgen ervan voor de financiële stabiliteit te groot zouden zijn. Door deze marktperceptie kunnen banken goedkoper financiering aantrekken. Berekeningen van de impliciete overheidsgarantie proberen doorgaans het voordeel dat lagere inleenkosten opleveren te becijferen. Ook rating agency's kijken naar impliciete overheidsgaranties en publiceren doorgaans voor banken zowel *stand-alone* credit ratings (die de intrinsieke sterkte van banken aangeven) en *all-in* credit ratings (die de kans op en mate van potentiële overheidssteun meenemen). OECD onderzoek laat zien dat voor circa driekwart van de grote Europese banken (waaronder een aantal Nederlandse banken) de *all-in* rating hoger is dan de *stand-alone* rating.⁴

Zoals de auteur van het SOMO-rapport terecht aangeeft lopen de uitkomsten van de berekeningen waarin de impliciete overheidsgaranties geschat worden wijd uiteen. Verschillen worden onder meer veroorzaakt door verschillen in de typen vreemd vermogen waarop het inleenvoordeel wordt meegenomen en de periode waarop de berekening wordt toegepast (in perioden van stress vinden de berekeningen doorgaans hogere waarden dan in normale tijden). Een impliciet probleem van veel van deze berekeningen is verder dat ook de kredietwaardigheid van de overheid zelf een grote rol speelt. Bij een zeer kredietwaardige overheid als de Nederlandse is de berekende waarde van de impliciete overheidsgarantie automatisch relatief hoog als gevolg van een sterke begrotingsdiscipline; immers, de overheid heeft de middelen om banken indien noodzakelijk voor de financiële stabiliteit te ondersteunen. De waarde van de Nederlandse impliciete garanties is volgens het reeds genoemde OECD onderzoek echter relatief klein ten opzichte van veel ons omringende landen met een *vergelijkbare* kredietwaardigheid.

⁴ Zie «*Implicit Guarantees for Bank Debt: Where do we stand?*», OECD Journal: Financial Market Trends Volume 2012.